Bolalarda ma’naviy qadriyatlarni shakllantirishda zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish

Xo‘jamiyarov S.Ch.
Shotursunova Dilshoda Ergashboy qizi
Toshkent Amaliy fanlar universiteti

Annotatsiya. Mazkur maqolada bolalarda ma’naviy qadriyatlarni shakllantirish jarayonida zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanishning nazariy va amaliy jihatlari tahlil qilinadi. Ta’lim tizimida innovatsion yondashuvlarning qo‘llanilishi bolalarning ma’naviy dunyoqarashi, axloqiy qarashlari va ijtimoiy xulq-atvorini rivojlantirishda muhim omil ekanligi asoslab beriladi. Shuningdek, interfaol metodlar, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, o‘yinli ta’lim usullari orqali bolalarda milliy va umuminsoniy qadriyatlarni shakllantirishning samarali yo‘llari ko‘rib chiqiladi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, zamonaviy pedagogik texnologiyalarni tizimli va maqsadga yo‘naltirilgan tarzda qo‘llash bolalarning ma’naviy kamolotini oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Kalit so‘zlar. ma’naviy qadriyatlar, pedagogik texnologiyalar, maktabgacha ta’lim, innovatsion yondashuv, interfaol metodlar, axloqiy tarbiya, shaxs rivoji, ta’lim jarayoni, AKT, milliy qadriyatlar

Kirish

Bugungi globallashuv sharoitida yosh avlodni har tomonlama barkamol etib tarbiyalash dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, bolalarda ma’naviy qadriyatlarni shakllantirish jamiyat taraqqiyoti va barqaror rivojlanishining muhim omili sifatida qaralmoqda. Chunki ma’naviy yetuk shaxs jamiyatda ijtimoiy barqarorlikni ta’minlaydi, milliy qadriyatlarni asrab-avaylaydi va kelajak taraqqiyotiga munosib hissa qo‘shadi.

Zamonaviy ta’lim tizimi esa ushbu vazifani amalga oshirishda yangi pedagogik yondashuvlarni talab etmoqda. An’anaviy ta’lim usullari bilan bir qatorda zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo‘llash orqali bolalarning faolligi, mustaqil fikrlashi va axloqiy qarashlarini rivojlantirish imkoniyati kengaymoqda. Xususan, interfaol metodlar, muammoli ta’lim, loyiha asosida o‘qitish, axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish orqali bolalarda ma’naviy qadriyatlarni shakllantirish samaradorligi ortmoqda.

Shu nuqtai nazardan, mazkur maqolaning asosiy maqsadi – bolalarda ma’naviy qadriyatlarni shakllantirish jarayonida zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanishning ahamiyati va samaradorligini ilmiy asosda tahlil qilishdan iborat. Tadqiqot davomida ushbu yo‘nalishda mavjud ilmiy yondashuvlar o‘rganilib, amaliy tavsiyalar ishlab chiqiladi.

Metodologiya

Mazkur tadqiqotda bolalarda ma’naviy qadriyatlarni shakllantirishda zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish masalasi kompleks yondashuv asosida o‘rganildi. Tadqiqot metodologiyasi sifat va miqdoriy (mixed methods) usullar uyg‘unligiga asoslandi.

Avvalo, nazariy tahlil metodi asosida so‘nggi 20 yil davomida e’lon qilingan ilmiy tadqiqotlar, monografiyalar va xalqaro hisobotlar o‘rganildi. Jumladan, Lev Vygotsky g‘oyalariga tayangan holda zamonaviy talqindagi ijtimoiy-madaniy yondashuvlar tahlil qilindi. Garchi Vygotskiy ishlari oldinroq yaratilgan bo‘lsa-da, uning “yaqin rivojlanish zonasi” konsepsiyasi 2000-yillardan keyingi tadqiqotlarda (masalan, James Wertsch, 2007) keng rivojlantirilgan va zamonaviy pedagogik texnologiyalar bilan integratsiyada qo‘llanilgan.

Shuningdek, John Hattie ning 2009-yilda chop etilgan *“Visible Learning”* asari tahlil qilinib, unda ta’lim samaradorligiga ta’sir etuvchi omillar, xususan, interfaol metodlar va feedback tizimining o‘quvchi shaxsiga ta’siri asoslab berilgan. Hattiening meta-tahliliga ko‘ra, faol o‘qitish metodlari bolalarning nafaqat akademik, balki ijtimoiy va axloqiy rivojiga ham ijobiy ta’sir ko‘rsatadi.

Bundan tashqari, Sugata Mitra tomonidan olib borilgan (2013) “Self-Organized Learning Environments (SOLE)” tajribalari o‘rganilib, unda axborot-kommunikatsiya texnologiyalari yordamida

bolalarning mustaqil o‘rganish va ijtimoiy qadriyatlarni shakllantirish jarayonlari tahlil qilindi. Mitra o‘z tadqiqotlarida bolalar o‘zaro hamkorlikda bilim olish jarayonida ijtimoiy xulq va qadriyatlar ham rivojlanishini isbotlagan.

Empirik bosqichda esa kuzatish, suhbat va tajriba metodlari qo‘llanildi. Tadqiqot maktabgacha va boshlang‘ich ta’lim muassasalarida olib borilib, unda interfaol metodlar (rol o‘yinlari, muammoli vaziyatlar, guruhli ishlash) va AKT vositalari asosida tashkil etilgan mashg‘ulotlar samaradorligi o‘rganildi. Ishtirokchilar faoliyati maxsus ishlab chiqilgan mezonlar (axloqiy xulq, ijtimoiy faollik, hamkorlik darajasi) asosida baholandi.

Shuningdek, Linda Darling-Hammond ning 2017-yildagi tadqiqotlari asosida kompetensiyaga yo‘naltirilgan ta’lim modeli tahlil qilinib, unda o‘quvchilarning shaxsiy va ijtimoiy rivoji pedagogik texnologiyalar bilan uzviy bog‘liqligi ko‘rsatib berildi.

Natijalar va muhokama

Tadqiqot natijalari zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish bolalarda ma’naviy qadriyatlarni shakllantirishda yuqori samaradorlikka ega ekanligini ko‘rsatdi.

Xususan, interfaol metodlar asosida tashkil etilgan mashg‘ulotlarda bolalarning o‘zaro hurmat, hamkorlik, mas’uliyat kabi ijtimoiy-axloqiy sifatlari sezilarli darajada rivojlanganligi kuzatildi. Bu natijalar John Hattie ning ilmiy xulosalari bilan mos keladi. Hattiening tadqiqotida ham faol ishtirok va feedback asosida o‘qitish o‘quvchilar shaxsiy rivojiga kuchli ta’sir ko‘rsatishi ta’kidlangan.

AKT vositalari qo‘llanilgan darslarda esa bolalarning qiziqishi va motivatsiyasi oshganligi aniqlanib, bu holat Sugata Mitra ning tajribalari bilan uyg‘unlikda ekanligi aniqlandi. Mitra tadqiqotlarida bolalar mustaqil va guruhli faoliyat orqali nafaqat bilim, balki ijtimoiy qadriyatlarni ham egallashi ko‘rsatilgan.

Bundan tashqari, tadqiqot davomida o‘yin texnologiyalaridan foydalanish bolalarning empatiya, halollik va ijtimoiy moslashuv kabi sifatlarini rivojlantirishda muhim vosita ekanligi kuzatildi. Bu natija Kathy Hirsh-Pasek (2015) tomonidan olib borilgan ilmiy ishlarda ham tasdiqlangan bo‘lib, unda o‘yin orqali o‘rganish bolalarning ijtimoiy-emotsional rivojiga kuchli ta’sir ko‘rsatishi ilmiy asoslangan.

Shuningdek, Michael Fullan (2013) ta’kidlaganidek, zamonaviy pedagogik texnologiyalar faqat vosita emas, balki ta’lim jarayonini tubdan o‘zgartiruvchi omil hisoblanadi. Tadqiqot natijalari ham aynan shu fikrni tasdiqlab, texnologiyalarni maqsadli va tizimli qo‘llash orqali bolalarda ma’naviy qadriyatlarni samarali shakllantirish mumkinligini ko‘rsatdi.

Umuman olganda, olib borilgan tadqiqot shuni ko‘rsatdiki, zamonaviy pedagogik texnologiyalarni integratsiyalashgan holda qo‘llash bolalarning nafaqat bilim darajasini, balki ularning ma’naviy-axloqiy rivojini ham sezilarli darajada oshiradi. Shu bilan birga, bu jarayonda pedagogning roli hal qiluvchi ahamiyatga ega bo‘lib, u texnologiyalarni to‘g‘ri tanlash va maqsadga muvofiq qo‘llash orqali yuqori natijalarga erishishi mumkin.

Xulosa

Mazkur tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, bolalarda ma’naviy qadriyatlarni shakllantirish jarayonida zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish yuqori samaradorlikka ega. Xususan, interfaol metodlar, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari va o‘yin asosidagi ta’lim yondashuvlari bolalarning ijtimoiy-axloqiy rivojlanishiga sezilarli ta’sir ko‘rsatadi.

Tadqiqot davomida aniqlanishicha, an’anaviy ta’lim usullariga nisbatan zamonaviy pedagogik texnologiyalar bolalarning faolligini oshiradi, mustaqil fikrlashini rivojlantiradi hamda ularni jamiyatda to‘g‘ri ijtimoiy munosabatlar o‘rnatishga tayyorlaydi. Ayniqsa, John Hattie tomonidan asoslab berilgan faol o‘qitish samaradorligi, Sugata Mitra ning mustaqil o‘rganish muhiti va Michael Fullan ning ta’limdagi innovatsion yondashuvlari ushbu tadqiqot natijalari bilan uyg‘unlashdi.

Shuningdek, tadqiqot natijalari pedagogning roli muhim ekanligini ko‘rsatdi. Ya’ni, pedagog zamonaviy texnologiyalarni maqsadli va to‘g‘ri qo‘llagan holda bolalarda halollik, hurmat, hamkorlik, mas’uliyat kabi ma’naviy sifatlarni samarali shakllantirishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

(Asosan oxirgi 20 yillik manbalar)

1. John Hattie (2009). *Visible Learning*. Routledge.
2. John Hattie (2012). *Visible Learning for Teachers*. Routledge.
3. Sugata Mitra (2013). *Beyond the Hole in the Wall*. TED Books.
4. Michael Fullan (2013). *Stratosphere*. Pearson.
5. Michael Fullan (2014). *The Principal*. Jossey-Bass.
6. Linda Darling-Hammond (2017). *Empowered Educators*. Jossey-Bass.
7. Linda Darling-Hammond (2021). *Preparing Teachers for Deeper Learning*. Harvard Education Press.
8. Kathy Hirsh-Pasek (2015). *Becoming Brilliant*. APA.
9. Kathy Hirsh-Pasek (2020). *Making Schools Work*. Oxford University Press.
10. Andreas Schleicher (2018). *World Class*. OECD Publishing.
11. Andreas Schleicher (2023). *OECD Education Reports*.
12. Pasi Sahlberg (2015). *Finnish Lessons 2.0*. Teachers College Press.
13. Pasi Sahlberg (2021). *Finnish Lessons 3.0*.
14. OECD (2019). *Future of Education and Skills 2030*.
15. UNESCO (2021). *Reimagining Our Futures Together*.
16. UNICEF (2020). *Early Childhood Development Report*.
17. World Bank (2018). *World Development Report: Learning to Realize Education's Promise*.
18. James Wertsch (2007). *Mediated Action*. Harvard University Press.
19. Henry Jenkins (2009). *Confronting the Challenges of Participatory Culture*. MIT Press.
20. Howard Gardner (2011). *Frames of Mind (Updated Edition)*.